

УДК 378.1

І. П. УПАТОВА

кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито зміст та умови успішного здійснення науково-методичної діяльності майбутніх учителів, зазначено її можливості щодо здійснення самостійної науково-методичної діяльності, запропоновано елементи системи науково-методичної роботи студентів у педагогічному ВНЗ, зазначено особливості організації та здійснення самоконтролю й взаємоконтролю не тільки під час аудиторного навчання та виконання самостійної роботи, а й під час проходження студентами навчальної педагогічної практики.

Ключові слова: науково-методична діяльність, майбутній учитель, науково-методична робота, самоконтроль, взаємоконтроль.

Проблема якості й ефективності науково-методичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах стала наріжним каменем у реформуванні освітніх систем.

Розв’язання суперечності між постійним зростанням значущості науково-методичної діяльності в практиці роботи вчителя й окремим вузько-спеціалізованим підходом до змісту методичної підготовки майбутніх учителів у педагогічному ВНЗ залежить від рівня сформованості науково-методичної складової в майбутніх педагогів на момент завершення навчання у вищому навчальному закладі.

Розв’язанню зазначеної проблеми може сприяти організація дидактично цілеспрямованого навчання студентів як педагогічного дослідження. Така організація навчання через педагогічне дослідження освітрянських проблем дає змогу організувати самостійну роботу як навчально-дослідницьку діяльність майбутніх учителів, що сприяє реалізації особистісно-діяльнісного підходу, який забезпечить виявлення й розкриття власних педагогічних можливостей студентів, сприятиме усвідомленню себе як особистості вчителя.

Застосування самостійної науково-методичної діяльності в навчанні є засобом прискореного становлення фахівця. Навчання майбутніх учителів через педагогічне дослідження забезпечує набуття досвіду дослідної роботи; об’єднання розвитку інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу, що приєє формуванню активної, компетентної, творчої особистості вчителя.

Актуальність посилення дослідницького компонента під час навчання пов’язана з тим, що на сьогодні роль знань підвищується, людство йде вперед і значення наукового мислення суттєво зростає.

Проблема навчально-дослідницької, науково-методичної діяльності, є предметом наукового аналізу вітчизняних і зарубіжних учених.

У роботах дослідників (К. Авраменко, І. Волошук, І. Жерносек, В. Кузьменко, О. Прокопова, В. Пуцов, Л. Сущенкова, Л. Таланова, Н. Чайченко, Г. Чернобельська, О. Ярошенко та ін.) науково-методична підготовка вчителя розглядається як важлива передумова його професійної компетентності.

Проблему науково-методичної підготовки майбутніх учителів, зокрема її дидактико-методичну складову досліджували Т. Амельченко, Н. Бахмат, Н. Воскресенська, В. Моторіна, А. Кендюхова, Л. Коваль, Т. Омельченко та інші.

Мета статті полягає в розкритті змісту та умов успішного здійснення науково-методичної діяльності майбутніх учителів, зазначенні її можливостей щодо здійснення самостійної науково-методичної діяльності.

Зміст науково-методичної роботи студентів полягає у вивченні універсальних способів одержання знань і розвиток універсальних умінь – логічних, інформаційних, комунікативних, організаційних, які складовими під час професійної підготовки вчителя.

Зміст наукової діяльності майбутнього вчителя містить у собі:

- уміння щодо постановки педагогічної проблеми;
- визначення методик педагогічного дослідження й практичне оволодіння ними;
- виявлення та обґрунтування теоретичних і практичних засад власного педагогічного дослідження;
- збір власного матеріалу, його аналіз і узагальнення;
- оцінювання отриманих результатів;
- власні педагогічні висновки.

Під час самостійного навчання через дослідження здійснюється розвиток критичного й образного мислення майбутнього вчителя, формування спостережливості, здатності оцінювати, порівнювати, будувати гіпотези, аналізувати, систематизувати, класифікувати, виконувати інші розумові операції.

Такий підхід до науково-методичної підготовки студентів педагогічного ВНЗ націлений на: надання студентам ініціативи у створенні власної траєкторії науково-методичної діяльності, виховання вчителя-методиста з науковим типом мислення.

Отже, реалізація навчання через самостійний науковий пошук дасть змогу вирішувати першочергові завдання сучасної професійної освіти – не просто давати знання, а й організовувати навчання, здатне підготувати студентів до перетворення знань на інструмент творчого освоєння професії. Така діяльність, безумовно, забезпечується певною системою науково-методичної роботи ВНЗ, а саме:

1. Розробка програми навчального курсу “Методична робота вчителя”; навчально-методичних посібників, робочих зошитів з алгоритмом проведення науково-педагогічного дослідження та методичної роботи за різними напрямками й формами.

2. Опанування не тільки знаннями курсу “Основи наукових знань”, а й навичками (уміннями) науково-методичної діяльності.

3. Розробка системи позааудиторних науково-методичних заходів.

4. Створення науково-методичного електронного супроводу:

- наукової електронної бібліотеки;
- електронних методичних посібників;
- віртуальних педагогічних майстер-класів передового педагогічного досвіду;
- бази даних наукових педагогічних проектів і досліджень;
- педагогічної відеотеки: 1) відеоуроки в початковій школі за різними технологіями та навчальними предметами; 2) художні й документальні фільми та відеофрагменти про видатних педагогів та професію вчителя.

Слід зазначити, що заняття самостійною науково-методичною діяльністю – це стартовий майданчик для тих студентів, що планують у майбутньому продовжити своє навчання в магістратурі, аспірантурі або мріють про посаду заступника директора початкової школи.

Завдання викладача – організатора науково-методичної роботи студентів – спланувати спільну роботу так, щоб майбутні педагоги змогли максимально виявити себе в певному напрямі діяльності.

Таким чином, науково-методична самостійна діяльність студентів, за умови адекватного педагогічного керівництва, поєднує завдання фахового навчання із завданням стимулювання саморозвитку особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Варто наголосити, що формування наукового стилю мислення в майбутнього вчителя викликає його критичне ставлення до будь-якої інформації, до будь-яких педагогічних (методичних) ідей.

Отже, розв’язання проблеми щодо умов успішності здійснення науково-методичної підготовки майбутніх вчителів у педагогічному ВНЗ дає змогу вирішити проблеми формування їх позитивної мотивації до професії педагога, адекватної фахової самооцінки.

Посилення науково-методичного компонента дає змогу організувати самоконтроль і взаємоконтроль не тільки під час аудиторного навчання та виконання самостійної роботи, а й під час проходження навчальної педагогічної практики, коли перед майбутніми вчителями вже з другого курсу стоїть завдання підготувати конспект заняття, реалізувати його, зробити самоаналіз уроку. Саме під час самоаналізу й взаємоаналізу проведеного заняття визначаються проблеми щодо методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Наприклад, під час проведення пробних уроків з природознавства деякі студенти четвертого курсу факультету початкової освіти не мають навичок щодо здійснення самоаналізу та взаємоаналізу уроку, про що свідчить їх самоаналіз: “Мені все сподобалось”, “Учням було цікаво” тощо. Під час бесіди було встановлено, що студенти не володіють алгоритмом

здійснення самоаналізу уроку, тому взаємоаналіз здійснювався без урахування методичної складової.

Після закінчення обговорення проведених навчально-виховних занять студенти здійснювали самооцінку власної педагогічної діяльності та взаємооцінку студентів, які проводили заліковий урок.

Після завершення аналізу проведених уроків та перевірки записів у щоденнику спостережень студентам надавали рекомендації щодо самостійного ознайомлення з технологічною картою аналізу уроку, якою користуються вчителі загальноосвітніх шкіл, робили акцент на такі її складові, як: організація початку уроку; ефективність перевірки домашнього завдання; перевірка ґрунтовності знань; постановка пізнавального завдання; актуалізація знань і способів діяльності учнів; застосування різних методів і прийомів навчання; співвідношення діяльності вчителя та учнів; організація самостійної роботи учнів; забезпечення позитивної мотивації навчання; забезпечення активності учнів; зв'язок навчального матеріалу із життям, практикою; володіння вчителем способами створення проблемних ситуацій; наявність зворотного зв'язку з учнями в ході уроку; доцільність та ефективність використання наочності й комп'ютерної техніки; врахування вчителем індивідуальних особливостей учнів; диференціація завдань під час уроку; поетапність та логічність у вивченні нового матеріалу; тактовність та толерантність, демократичні відносини з учнями; раціональність використання часу уроку; розробка алгоритмів для виконання Д/З; рефлексія навчальної діяльності, підбиття підсумків уроку; відповідність типу уроку поставленій меті.

При такій організації самостійної роботи щодо опанування алгоритмом аналізу уроку або виховного заходу студенти мали можливість методично правильно проводити самоаналіз і самоконтроль, взаємоаналіз та взаємоконтроль, адекватно реагували на зауваження методиста практики.

Таким чином, самоконтроль, самооцінка виступають як вагомі чинники пізнавальної діяльності, є важливим напрямом самовдосконалення особистості майбутнього вчителя початкової школи, складовою вольової підготовки до вчительської праці, навчання, самоосвіти, необхідною частиною самостійної роботи студентів під час виконання завдань самостійної роботи, та під час самостійної науково дослідної, науково-методичної роботи.

Під час підготовки завдань для самостійної науково-методичної роботи доцільно пропонувати майбутнім учителям такі види питань:

1. Запитання на витлумачення – розраховані на пошук зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями. Наприклад: які методичні ознаки характерні для уроків за науково-педагогічним проектом “Інтелект України”, на відміну від традиційних?

Для виокремлення методичних особливостей уроків зазначеного проекту студенти мають ознайомитися з додатковою інформацією щодо проекту, проаналізувати накопичений досвід роботи освітян початкової школи, виокремити особливості методики уроків, серед яких слід звернути увагу на динамічність уроків, насиченість їх інформацією, роботу з РЗДО, підручниками; сис-

тему дидактичних ігор та навчальних змагань, завдання від Кнопочки, Незнайки (та інших героїв); створення вчителем протягом уроку “ситуації успіху”.

Учителі проектних початкових класів навчають своїх вихованців працювати в групах, парах, адже групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Учні проектних початкових класів активно знаходять креативні рішення поставлених завдань тощо. Учителі на кожному уроці широко використовують дидактичний матеріал (пам’ятки, тести, сюжетні малюнки), роздатковий матеріал, ІКТ та мультимедійний супровід, якими їх повністю забезпечують автори науково-педагогічного проекту “Інтелект України”.

Згідно з ідеєю проекту, на кожному уроці в проектних початкових класах застосовують інформаційно-комунікаційні технології та мультимедійне забезпечення, що є вимогою сьогодення. Студенти звертають увагу на те, що їх застосування дає змогу інтенсифікувати процес навчання в початковій школі, зробити його більш наочним і динамічним, підвищити рівень сприйняття та розуміння учнями матеріалу, формувати вміння працювати з інформацією, формувати дослідницькі вміння, розвивати комунікативні здібності молодших школярів [6].

2. Запитання на застосування існуючих знань – надають студентам можливість вирішувати або досліджувати логічні педагогічні завдання, які трапляються під час роботи в початковій школі. Наприклад: навіщо батькам учнів початкової школи відвідувати батьківські збори? На які особливості методики підготовки й проведення батьківських зборів учителю необхідно звертати увагу?

3. Аналітичні запитання – пропонуються для аналізу педагогічного процесу, подій, мотивів поведінки, педагогічних явищ. Наприклад: як батьки учнів отримують інформацію про низький рівень методичної підготовки молодого вчителя?

4. Запитання на синтез – спонукають до творчого вирішення питань та неординарного мислення, надають можливість застосувати весь масив знань і досвіду для творчого вирішення будь-якої педагогічної проблеми. Наприклад: у якого вчителя ймовірність творчого розвитку учнів вище: у досвідченого чи мало досвідченого? Відповідь обґрунтуйте.

5. Запитання на оцінку – вимагають від студента особистої оцінки конкретного педагогічного явища, своїх думок і принципів. Наприклад, перспективний педагогічний досвід учителів початкової школи в сучасному суспільстві швидко передається через ЗМІ, під час науково-методичних та практичних семінарів, конференцій, але чому й досі не вирішено багато актуальних педагогічних проблем, які гальмують розвиток особистості, освіти, суспільства?

Викладачі, які застосовують такі запитання під час навчальних занять, швидко помічають позитивні зміни в науково-методичних поглядах

та мисленні студентів. Результат такого навчання – формування критичного мислення. Це активний процес, який або стимулюється, або виникає спонтанно й надає майбутньому вчителю можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, об'єднувати, переробляти, адаптувати або відхиляти. Виходячи за межі буквальних (репродуктивних) запитань, викладач демонструє повагу до мислення студентів, сприяє формуванню в них методики взаємодії з учнями в подальшій самостійній педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, головним для реалізації науково-методичної підготовки майбутніх педагогів є, перш за все, самостійна робота студента та вдосконалення методології викладання, яка відповідає завданням професійно-творчого розвитку фахівця, формування сучасного вчителя з науковим типом мислення.

Подальше дослідження планується в напрямі розробки нових підходів до позааудиторної методичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Дженні Л. Стіл, Методична система “Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів : посібник / Дженні Л. Стіл, Куртіс С. Мередит, Чарльз Темпл. – Ч. II.
2. Приходько П. Т. Азбука исследовательского труда / П. Т. Приходько. – Новосибирск : Наука, 1979. – 94 с.
3. Разумовский В. Г. Обучение и научное познание / В. Г. Разумовский // Педагогика. – 1997. – № 1 – С. 7–1.
4. Тонков Е. В. Организация исследовательско-творческой деятельности учителя : учеб. пособ. / Е. В. Тонков, Г. А. Тамбовцев, Н. С. Сердюкова. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2001. – 112 с.
5. Чечель И. Д. Управление исследовательской деятельностью педагога и учащегося в современной школе / И. Д. Чечель. – Москва : Сентябрь, 1998. – 144 с.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/324-l-r-22>.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2015.

Упатова И. П. Научно-методическая деятельность будущих учителей начальной школы

В статье раскрыты содержание и условия успешного осуществления научно-методической деятельности будущих учителей, указаны ее возможности по осуществлению самостоятельной научно-методической деятельности, предложены элементы систем и научно-методической работы студентов в педагогическом вузе, обоснованы особенности организации и осуществления самоконтроля и взаимоконтроля не только во время аудиторного обучения и выполнения самостоятельной работы, но и во время прохождения студентами учебной педагогической практики.

Ключевые слова: научно-методическая деятельность, будущий учитель, научно-методическая работа, самоконтроль, взаимоконтроль.

Upatova I. Scientific-Methodical Activity of Primary School Teachers

The article deals with the contents and conditions of the successful implementation of scientific and methodological activities of future teachers, indicating its capacity to implement in dependent scientific and methodological activities that ensure the identification and disclosure of the irown educational opportunities of students will promote awareness of himself as an individual teacher.

The se features of in dependent work of students as research work. Implementation of learning through independent scientific research will solve the priorities of modern vocational education – not just to give knowledge, but also to organize training that can prepare students for the trans for motion of knowledge in to a tool of creative development of the profession.

The content and conditions of the successful implementation of scientific and methodological activities of future teachers, set its opportunities for independent scientific and methodological activities proposed elements of the scientific and technical work of students in pedagogical universities, noted especially the organization and implementation of self-control and mutual, not only during classroom training and perform in dependent work, but also during their student teaching training practices; the content of the issues that contribute to the development of future teachers of critical thinking as scientific and methodological component of future elementary school teachers.

Key words: *scientific and methodological activities, future teacher, scientific and methodical work, self-control, mutual control.*